

KIRJA-ARVOSTELU

Kimmo Elo

Henkilökohtainen matka nyky-Saksaan sen rikkaan historian kautta

Saksa, kulttuurihistoria, aatehistoria, mikrohistoria, kirjallisuus, Berliini, Frankfurt am Main, Jena, Kassel, Lübeck, München, Plettenberg, Weimar, matkakertomus, esseeteos

Kimmo Elo, yliopistonlehtori, Itä-Suomen yliopisto, kimmo.elo@uef.fi. Elo on erikoistunut Saksan ja Euroopan historiaan ja politiikkaan.

82

Jukka Koskelainen: *Viisi matkaa Saksan sieluun*. Aviador, 2023. 340 s.

Suomalaisten kiinnostus Saksaa kohtaan on kansakuntamme eri vaiheissa näytellyt merkittävää roolia, jonka merkitys on monesti kirkastunut vasta osana myöhemmän historiantutkimuksen rakentamaa ajallista kaarta. Näiden vaikutusten taakse on usein kätkeytynyt aikalais toimijoiden henkilökohtainen Saksa-suhde, joka on saanut monet kulttuurin ja politiikan vaikuttajat hakemaan inspiraatiota saksalaisilta ajattelijoilta. Nämä vaikutukset ovat sitten kutoutuneet osaksi suomalaista kehityskaarta antaen sille sellaisia vaikutteita, jotka näkyvät yhä tänäänkin maassamme.

Jukka Koskelaisen esseistinen teos ”Viisi matkaa Saksan sieluun” on yhtäältä kurkistus tekijänsä omaan Saksa-suhteeseen, toisaalta pyrkimys kuljettaa lukijaa kaupunkien ja paikkojen kautta Saksan rikkaan kulttuurihistorian äärelle, josta käsin Koskelainen tulkitsee myös Saksan poliittista ja taloudellista habitusta. Teos rakentuu viiteen, eri puolille nyky-Saksaa – muun muassa Kasseliin, Berliiniin, Jenaan, Frankfurt am Mainiin, Plettenbergiin, Lübeckiin ja Müncheniin – lukijaa kuljettavaan matkakertomukseen sekä ulkopuolisten silmien koettuun ”bonusmatkaan”. Vaikka kaikilla kirjan paikoilla on sekä symbolinen merkitys että paikka kirjoittajan omassa Saksa-suhteessa, niiden päätehtävä on avata lukijalle kurkistusikkunoita Saksan nykyisyyden ja menneisyyden väliseen kompleksiin suhteeseen.

Koskelaisen tekstissä paikat merkityksellistyvät juuri niiden historian kautta, tekstin rungon muodostavat vierailupaikat ovat samalla kertomus Saksan moninaisesta historiasta ja historian kerroksellisuudesta. Kulttuuri, tiede, taide ja politiikka kietoutuvat paikoissa toisiinsa, historian eri vaiheissa vaikuttaneet ajattelijat, kirjailijat, taiteilijat ja poliitikot antavat paikoille niiden nykyisen merkityksen. Esimerkiksi Weimar ei ole vain ensimmäisen saksalaisen demokratian syntysija, vaan myös Goethen ja hänen aikalaisensa merkityksellistämä kaupunki. Tai Frankfurt, jonka pankkikorttelien

pilvenpiirtäjät symbolisoivat Saksan taloudellista mahtia, mutta jonka yliopistossa on tehty saksalaisen poliittisen teorian, filosofian ja ajattelun merkittäviä avauksia. Samalla tavoin Koskelainen kuorii menneisyyden kerroksia esiin Berliinissä ja Münchenissä, Lyypekissä ja Kasselissa, välillä politiikan, useimmiten kirjallisuuden avulla. Näissä kuvauksissa lukija pystyy tuntemaan, millainen voima kirjallisuudella ja kulttuurilla on oman aikansa yhteiskunnan peilinä, tulkkina ja kriitikkona. Ja miten näiden kautta menneisyys on mahdollista tuoda nykyisyyteen elävänä, rikkaana ja moniulotteisena.

Koskelaisen teoksen keskeisenä tavoitteena on, näin ainakin itse teosta luen, ymmärtää Saksaa sen rikkaan kulttuurisen historian kautta. Tätä tavoitetta lähestytään, kuten edellä olen kuvannut, juuri menneisyyden monikerroksellisuuden kautta, sulauttamalla menneisyyden tapahtumia, paikkoja ja ihmisiä osaksi nykypäivän näkemystä Saksasta. Koskelainen käyttää prosaistin vapautta maalaamalla välillä aatteiden ja suuntausten lavealla siveltimellä, lisätäkseen sitten henkilöitä ja heidän mikrohistoriaansa tähän suureen taustakuvaan. Poliittinen saa merkityksensä vasten kulttuurista, nykyisyys asettuu aina suhteessa menneisyyteen ja myös sattumalla on oma vaikutuksensa siihen, miten asiat lopulta menivät. Koskelaisen teksti ei edes pyri systemaattiseen, tieteelliseen esitykseen, mutta siitä kirkastuu esiin laajasti sivistyneen ja lukeneen kirjoittajan ajatus siitä, millä tavoin juuri kulttuuri- ja aatehistoria, mutta myös kunkin ajan asettamat poliittiset ja yhteiskunnalliset reunaehdot, ovat tehneet Saksasta sellaisen kuin se tänään on.

Vaikka Koskelainen kirjoittaa sujuvasti ja selvästi aihepiirinsä tuntien, tekstin nopearytmyisyys sekä aiheiden käsittelyn, isojenkin ajallisten siirtymien että henkilökuvausten tasolla tuntuu lukijasta monesti siltä, kuin katsoisi asioita kameran läpi, joka jatkuvasti zoomaa ensin lähelle, sitten etäälle, sitten siirtyy toiseen kohtaan, jossa taas zoomataan lähelle ja etäälle. Toisissa kohdissa taas kertomus laajenee laveaksi henkilöhistoriaksi, jossa tietyn ihmisen elämää seurataan usean sivun verran hyvinkin yksityiskohtaisesti. Kirjoittajan motiivi laajan henkilöhistorian avaamiselle jää lukijalle hämäräksi ainakin niissä kohdin, jossa tarina ei enää löydä mikrohistorian syövereistä takaisin laajempaan kokonaisuuteen.

Olen itse reilut parikymmentä vuotta yrittänyt ymmärtää Saksaa akateemisen maailman tarjoamin välinein, enkä aivan varauksetta pysty yhtymään Koskelaisen päätelmiin nyky-Saksan poliittis-yhteiskunnallisen habituksen osalta. Tähän ehkä vaikuttaa se, että siinä missä Koskelaisen kulttuurihistoriallinen ja kaunokirjallinen lukeneisuus on Saksan osalta kiistämätön ja ihailtavan laaja, hänen Saksan poliittiseen ja yhteiskunnalliseen kehitykseen liittyvät huomionsa perustuvat huomattavasti kapeampaan ja valikoituneempaan kirjallisuuteen. Vaikka kulttuuris-humanistinen ymmärrys kiistämättä auttaa näkemään pitkiä historiallisia kaaria ja yhteiskuntien kehitykseen vaikuttavia hitaita prosesseja, jäävät Koskelaisen esittämät tulkinnat esimerkiksi laitoikeiston nousun syistä tai itäisen Saksan kehityksestä Saksojen yhdistymisen jälkeen hyvin pinnallisiksi ja toistamaan monia, tutkimusten valossa vähintäänkin kiistanalaisia, ellei jopa kokonaan vääräksi osoitettuja tulkintoja.

Jukka Koskelaisen teos on, esittämistäni kriittisistä huomioista huolimatta, ehdottomasti lukemisen arvoinen. Teoksen kirjoittajan henkilökohtaisesta Saksa-suhteesta ammentava matkakertomus on samaan aikaan matka sekä läpi nykyisen Saksan merkityksellisten kaupunkien että näiden paikkojen kautta avautuvaan, yksityiskohdissaan rikkaaseen Saksan historiaan. Lukumatkan aikana on kuitenkin hyvä pitää mielessä, että kyse on esseistisestä kertomuksesta, ei tietokirjasta tai akateemisesta tutkimuksesta. Taitavan esseistin luomaa lukunautintoa tämä ei vähennä. Ja parhaimmillaan yksityiskohtia pursuava kirja innostaa lukemaan lisää Saksasta ja sen rikkaasta historiasta.